

Peltojen tila ja maatalouden vesistökuormituksen vähentäminen - kansalliset tavoitteet ja kansainväliset sitoumukset

Keskeisiä näkökohtia

- Peltojen hyvä vesitalous on hyvän kasvukunnon ja tuottavuuden edellytys.
- Suomen viljelyalasta lähes 90 % tarvitsee kuivatusta.
- Paikalliskuivatuksen, lähinnä salaojituksen, positiiviset vaikutukset perustuvat kylvön ja kasvuun lähden aikaistumiseen, maan kantavuuteen ja ilmavuuteen sekä kasvualustan terveyteen.
- Salaojien toimivuuden edellytyksenä on, että peruskuivatus, valtaojat, ovat kunnossa.
- Peruskuivatusuomat ja salaojitus ovat monin paikoin päässeet ajan myötä rappeutumaan ja vaativat uusinta/täydennysojitusta.
- Ilmastonmuutoksen mukanaan tuoma sademäärien lisäys ja sadannan intensiteetin kasvu sekä routajakson lyheneminen lisäävät valuntaa ja altistavat peltoja ravinnehuuhtoumille sekä tiivistymiselle.
- Orgaanisen aineksen väheneminen heikentää maan rakennetta ja altistaa haitalliselle tiivistymiselle
- Kansainväliset sitoumukset (HELCOM) sekä EU-velvoitteet ja kansalliset tavoitteet vesien hyvän tilan saavuttamisesta ovat vaikeita toteuttaa, mikäli emme saa peltojen vesitaloutta sekä tulvasuojelua kuntoon - tässä hyvin toimiva ojitus on avainasemassa.
- Maaseutuohjelmassa on hyviä välineitä tilanteen parantamiseen.

Kansalliset tavoitteet ja kansainväliset sitoumukset

Maatalouden ympäristöasioissa on erittäin paljon kansainvälisiä ja kansallisia strategioita ja toimintaohjelmia. Suomen kansallinen lainsäädäntö ja strategiat perustuvat EU:n direktiiveihin ja strategioihin sekä omiin kansallisiin tavoitteisiimme.

Mm. seuraavat EU-säädökset ja niiden kansallinen toimeenpano ohjaavat maatalouden vesitalous- ja vesiensuojeluasioita:

- EU:n yhteinen maatalouspolitiikka ja valtioneuvoston päätökset
- EU:n seitsemäs ympäristöä koskeva toimintaohjelma
- Vesipuitteidirektiivi ja sen perusteella laaditut vesienhoitosuunnitelmat
- Tulvadirektiivi
- EU:n meristrategiadirektiivi ja kansallinen merenhoitosuunnitelma
- Nitraattidirektiivi ja sen kansallinen toimeenpano (nitraattiasetus)
- HELCOM Itämeren toimintaohjelma
- EU:n Itämeristrategia
- Kansallinen biotalousstrategia

Suomen vahvuus on EU:n ympäristölainsäädännön kiinteä integroiminen osaksi maatalouden kehittämistä. Sitä kautta maataloustuotanto ja ympäristötavoitteet on huolellisesti sovitettu yhteen. Koska EU:n ympäristölainsäädäntö on maaseutuohjelman pohjana, vaikutetaan maaseutuohjelmalla laajasti ja systemaattisesti myös EU:n ympäristötavoitteiden saavuttamiseen.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014 - 2020 on laaja kokonaisuus ja keskeinen väline monien kansainvälisten ja maa- ja metsätalousministeriön toimialan strategioiden ja tavoitteiden toteuttamisessa. Ohjelma tarjoaa myös erinomaisia välineitä viljelijöiden toimille peltojen tilan parantamiseksi ja vesistökuormituksen vähentämiseksi.

Peltojen tila ja maatalouden vesistökuormituksen vähentäminen

Peltomaan eroosio on keskeinen vesistöjä rehevöittävä tekijä, koska kiintoaineksen mukana liikkuu ravinteita, etenkin fosforia. Tehokas ojitus ja kosteikkojen vähäisyys nopeuttavat pelloilta huuhtoutuvan ravinteikkaan veden kulkeutumista järviin ja mereen. Jos maaperän kunnosta ei huolehdi, voi peltomaan satopotentiaali heikentyä, kun kasvit eivät kykene hyödyntämään ravinteita, mikä lisää myös huuhtoutumariskiä. Ilmastomuutos heijastuu vesien tilaan. Sateisuuden kasvun myötä ravinnekuormitus voi kasvaa varsinkin, jos maa pysyy pitempää sulana talvisin eikä sillä ole suojaavaa kasvipeitettä.

Vesien tila on hitaasti paranemassa pitkäjänteisen työn tuloksena. Maatalouden typpi- ja fosforikuormituspotentiaali on vähentynyt. Eroosiota torjuvat toimenpiteet, jotka ovat muuttaneet muokkaukikäytäntöjä ja lisänneet peltojen talviaikaista kasvipeitteisyyttä sekä suojakaistoja ja suojavyöhykkeitä, ovat vähentäneet eroosioaineksesta vapautuvan fosforin kulkeutumista vesistöön. Nurmien ja kerääjäkasvien viljely sekä laiduntaminen lisäävät maaperän orgaanisen aineksen määrää, mikä parantaa maaperän rakennetta ja vähentää eroosiota ja hiilidioksidipäästöjä verrattuna viljan viljelyyn. Tällaisten tuotantotapojen ja viljelykäytäntöjen kehittyminen edistää ympäristöllisesti kestävästä maataloustuotantoa.

Koska ravinteet huuhtoutuvat vesistöihin ja pohjavesiin pääasiassa virtaamahuippujen aikaan, suurelta osin kasvukauden ulkopuolella, on keskeistä edistää peltojen ympärivuotista kasvipeitteisyyttä. Talviaikainen kasvipeitteisyys, kevennetty muokkaus ja kerääjäkasvien viljely aluskasveina tai sadonkorjuun jälkeen vähentävät ravinteiden huuhtoutumista. Talvella muokkaamattomana oleva ala onkin Suomessa lisääntynyt merkittävästi.

Pientareet, suojakaistat ja -vyöhykkeet ovat tärkeitä kiintoaineksen ja ravinteiden pidättämisessä vesistöihin ja valtaosin rajoittuvilla pelloilla. Niillä ei kuitenkaan ole vaikutusta salaojien kautta tapahtuvaan ravinnehuuhtoumaan. Siltä osin tärkeää on, että viljelykasvien lannoitus tapahtuu kasvin tarpeen mukaisesti ottaen huomioon kasvupaikan olosuhteet.

Peltomaan orgaanisen aineksen määrän väheneminen vaikeuttaa maan kasvukunnon ylläpitoa ja lisää kasvihuonekaasupäästöjä. Ilmaston lämpeneminen nopeuttaa maatumista ja lisää hiilidioksidipäästöjä, joten tarve puuttua tähänkin ongelmaan tulee kasvamaan.

Ilmastoasiat

Maapallon ilmasto on äärettömän monimutkainen järjestelmä toisiinsa vaikuttavia osatekijöitä, ja tutkimuksen suuri haaste on ymmärtää paremmin ilmastomuutosta, erilaisia sääilmiöitä sekä odotettavissa olevia muutoksia eri puolilla maapalloa. Vaikka suuret linjat ovat nähtävissä, paikalliset, viljelijöille tärkeät muutokset, ovat vielä varsin huonosti ymmärrettyjä. Tiedämme kuitenkin, että äärevät sääilmiöt yleistyvät ja Suomessa talvisateet lisääntyvät ja routa sekä lumipeitteisyys vähenevät.

Ilmastomuutokseen sopeutuminen on iso haaste kaikkialla maailmassa. Ilmastomuutosta täytyy myös hillitä tai sopeutuminen ei ole mahdollista siten, että seuraukset olisivat hyväksyttävissä. Maa- ja metsätalouseläminen on kaikkein herkin ja haavoittuvuin ilmastomuutokselle ja sen seurauksena muuttuville kasvu- ja tuotanto-olosuhteille. Maa- ja metsätalouden on tärkeää osallistua mahdollisuuksien mukaan ilmastomuutoksen hillintään. Lähtökohdiana meillä pitää olla riittävän ruuantuotannon turvaaminen, mutta siten, että kasvatamme tuottavuutta suhteessa aiheutettuihin kasvihuonekaasupäästöihin.

Ilmastomuutoksen odotetaan lisäävän maatalouden viljelytekniisiä haasteita ja ympäristöhaasteita. Kohoava lämpötila ja lisääntyvät sademäärät voivat muuttaa maaperän vesi- ja ravinnetaloutta sekä rakennetta, lisätä tiivistymisriskiä, heikentää sadon laatua ja vaikeuttaa korjuuta. Lumettoman ajan ennustetaan pitenevän ja syyssateiden lisääntyvän, mikä tulee korostamaan peltojen kasvipeitteisyyden merkitystä ravinteiden huuhtoutumisen hallinnassa ja kasvattaa vesistökuormituksen riskiä sadannan lisääntyessä kasvukauden ulkopuolella.

Ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumisen edistämiseksi on tarpeen ottaa käyttöön uusia viljelyvarmuutta parantavia teknologioita ja kasvipeitteisyyttä edistäviä viljelymenetelmiä sekä monipuolista maataloustuotantoa. Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma ja maatalouden ilmasto-ohjelma ovat pohjana maatalouden sopeutumistoimille. Ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvät tarpeet ovat yhteisiä vesiensuojelulle ja luonnon monimuotoisuudelle, sillä ilmastonmuutoksen odotetaan vahvistavan näihin liittyviä maatalouden haasteita. Ilmastonmuutoksen takia on tärkeä panostaa maatalouden vesiensuojeluun ja peltojen kasvukunnon ylläpitoon. Sääolosuhteiden muuttumisen takia on syytä varautua lisääntyviin ravinnehuuhtoumiin, umpeenkasvun nopeutumiseen sekä tuhoeläinten ja kasvitautien ennalta ehkäisyyn.

Vesistöön joutuneiden ravinteiden kulkua voidaan hidastaa ja ravinteita poistaa muokkaamalla uomien rakennetta luonnontilaisemmaksi, perustamalla ja hoitamalla kosteikkoja sekä rakentamalla pohjapatoja ja kosteikkoja soveltuviin kohteisiin. Vanhojen valtaojien perkaustarpeen tullessa ajankohtaiseksi (n. 20–30 vuoden välein) on perusteltua palauttaa niitä luonnonmukaisiksi vaarantamatta kuitenkaan peltojen kuivatus-ta. Suojavyöhykkeet, kosteikot ja altaat ovat oleellinen osa luonnonmukaista uoma.

Ravinnetaseiden parantamista voidaan edistää pellon kasvukuntoa parantavilla toimenpiteillä, jotka parantavat viljelykasvin satovastetta, huolehtimalla peltomaan rakenteesta, pH:sta, pellon vesitaloudesta ja orgaanisen aineksen määrästä ja mikrobiotoiminnan aktiivisuudesta. Maaperän hoitoa edistävät kerääjäkasvien ja viherlannoitusnurmien viljely, nurmen käyttö viljelykierrossa sekä talviaikainen kasvipeitteisyys.

Pellon kantavuuden varmistaminen on tärkeää peltomaan kasvukunnon ylläpitämiseksi ja peltomaan tiivistymisen ehkäisemiseksi. Toimiva paikalliskuivatus, joka on toteutettu pääosin salaojituksella, on tärkein tekijä kantavuuden varmistamisessa. Se varmistaa myös nopean kevätkuivumisen ja kasvien kasvuunlähdön sekä syksyllä aikaisen sadonkorjuun. Tehokas paikalliskuivatus vaatii toimiakseen peruskuivatusta.

Salaojituksessa voidaan tarvittaessa soveltaa säätösalaajitusta ja säätökastelua. Tällöin pellon vesitaloutta voidaan säätää sekä kasvuston että ympäristön kannalta edullisemmaksi. Erityisesti Pohjanlahden rannikon happamien sulfaattimaiden happamien päästöjen hallinnassa ne ovat käyttökelpoisia menetelmiä. Turvemail-la säätösalaajitus edistää myös ilmastonmuutoksen hillintää.

Ravinteita kierrättämällä voidaan säästää energiaa ja uusiutumattomia luonnonvaroja sekä ylläpitää peltomaan orgaanisen aineksen määrää. Ravinteiden kierrättämiseksi tarvitaan lisää toimenpiteitä, jotka parantavat lannan ravinteiden hyödyntämistä ja levityksen ajoittumista kasvukaudelle. Kansallisen maatalouden ravinteiden kierrätys Hankkeen (2014-2020), joka on kansallisen biotalousstrategian kärkihanke, toteutus perustuu maaseutuohjelman eri toimenpiteiden tehokkaaseen ja synergiseen käyttöön.

Vesien hyvän tilan saavuttaminen ja turvaaminen edellyttää erityisesti ravinne-, kiintoaine- ja maaperän happamuudesta aiheutuvan kuormituksen vähentämistä. Vesienhoitosuunnitelmien maatalouden toimenpiteet kohdistuvat pelloilta tulevan ravinnehuuhtouman vähentämiseen ja valumavesiin kulkeutuneiden ravinteiden poistamiseen sekä niiden kulkeutumisen hidastamiseen. Keskeisenä keinona on ympäristökorvausjärjestelmä. Vesienhoitosuunnitelmien maatalouden toimenpiteet suunniteltiin hyvässä yhteistyössä maatalous- ja vesiensuojeluasiantuntijoiden kanssa. Maatalouden vesistöihin aiheuttaman hajakuormituksen hallinta edellyttääkin laajaa ja monipuolista keinovalikoimaa sekä peltomaalla, lannankäsittelyssä, vesistöjen varsilla että vesistöissä.

Maatalousinvestoinnit

Suomessa on suuri tarve uusinta- ja täydennysojituksille. Siksi oli hyvä huomata, että maatalouden investoinnit ovat tänä keväänä vilkastumassa. Tammi-maaliskuussa viljelijät jättivät yli 900 investointitukihakemusta tarkoituksena toteuttaa investointi kuluvan vuoden aikana. Ilahduttavaa oli, että kappalemääräisesti kolmasosa hakemuksista kohdistui salaojitukseen. Investointitukien tukitasoja on korotettu ja huhtikuun loppupuolelta lähtien ELY-keskukset ovat voineet myöntää salaojitukseen investointitukia 35 % (aiemmin 30

%) ja säätosalaajitukseen 40 % (aiemmin 35 %). Myös ympäristön tilaa edistävien investointien tukiprosentti on noussut 35 %:iin.

Lopuksi

Viljelijöiden tekemä maatalouden ympäristötyö on ottanut uuden loikan viime vuonna.

- Viljelijät ovat sitoutuneet ympäristökorvausjärjestelmään ahkerasti ja kylväneet muun muassa vesistöjen suojavaöhykenurmia ja kerääjäkasveja hyvin laajasti. Myös ravinteiden kierrätykseen tähtäviä toimenpiteitä kuten lannan ja orgaanisten aineiden tehokasta käyttöä toteutetaan paljon.
- Näiden viljelijöiden toimien ansiosta vesienhoitotyö Suomessa etenee sekä meidän omien että EU:ssa asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Monia maaseudun haasteita voidaan ratkaista tehokkaasti vain yritysten, eri alojen, alueiden tai kansainvälisten toimijoiden yhteistyön avulla. Uusinta tutkimustietoa ja innovaatioita voidaan kehittää ja soveltaa aiempaa tehokkaammin käytäntöön mm. tutkijoiden, neuvojen, maa- ja metsätalouden alkutuottajien välisellä tavoitteellisella yhteistyöllä. Koulutus, neuvonta ja elinkeinojen uudistumiseen tähtäävä työ on tärkeää yhteisten tavoitteiden toteutumisessa. Salaojitusyhdistyksellä ja Salaojituksen Tukisäätiöllä on ollut merkittävä rooli tässä työssä esimerkiksi tutkimuksen rahoittajana ja toteuttajana. Se on elintärkeä linkki tutkimuksen, hallinnon ja tuottajien välillä.